

สถานการณ์ไม้ดอกไม้ประดับของประเทศไทย ปี 2563 (มกราคม – มีนาคม)

สุภาพร สัมโย และอำนวยการ อรรถลิ่งรอง¹

ผลกระทบของไม้ดอกไม้ประดับในประเทศไทยจากการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีรายงานการระบาดครั้งแรกในเดือน ธันวาคม 2562 ที่ประเทศจีน ก่อนมีแพร่ระบาดอย่างกว้างขวางมากถึง 213 ประเทศ/ดินแดนในปัจจุบัน จนทำให้ประเทศที่เกิดการระบาดปิดเมืองและปิดประเทศในที่สุด ในระยะแรกไม้ดอกไม้ประดับที่ส่งออกจะได้รับผลกระทบอย่างมากจากการยกเลิก/ชะลอคำสั่งซื้อจากต่างประเทศ เช่น กล้วยไม้ตัดดอกมีผลผลิตตกค้างจำนวนมากต้องเปิดให้ประชาชน/ผู้สนใจเข้าไปตัดดอกในสวนโดยไม่คิดมูลค่า

เมื่อเกิดการแพร่ระบาดของโรคดังกล่าวในประเทศไทยและกระจายไปเป็นวงกว้าง รัฐบาลได้ประกาศภาวะฉุกเฉินทั้งประเทศตั้งแต่ปลายเดือน มีนาคม จนเกิดมาตรการต่าง ๆ เพื่อควบคุม/จำกัดการแพร่ระบาด เช่น การจำกัดเข้า-ออกประเทศ การจำกัดการเคลื่อนย้าย การจำกัดเวลาออกนอกเคหสถาน ปิดห้างสรรพสินค้า/ร้านค้า เป็นต้น หรือเรียกรวมๆว่า มาตรการ lock down จนเกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจในวงกว้าง สถานการณ์การผลิต การตลาดทั้งภายในประเทศและส่งออกมีการเติบโตลดลงอย่างรุนแรงโดยเฉพาะกล้วยไม้ มีเพียงส่วนน้อยที่ไม่ได้รับผลกระทบ ซึ่งรายละเอียดดังนี้

การผลิตกล้วยไม้และไม้ดอกไม้ประดับ

กล้วยไม้และไม้ดอกไม้ประดับมีพื้นที่การผลิตในช่วงเดือนมกราคม ถึง มีนาคม ของปี 2563 เมื่อเปรียบเทียบกับ ปี 2562 ในช่วงเวลาเดียวกัน พบว่า มีพื้นที่การผลิตรวมลดลงจาก 58,920 ไร่ เหลือ 54,774 ไร่ หรือลดลง 4,146 ไร่ โดยไม้ดอกไม้ประดับที่มีพื้นที่ปลูก 10 อันดับแรกเรียงจากมากไปน้อย ได้แก่ กล้วยไม้ตัดดอกเมืองร้อน มะลิ (เด็ดดอก) บัวหลวง ดอกกรัก สับปะรดประดับ ไม้ชูดล้อมอื่น ๆ เเตย ไม้ประดับกระถาง จำปี-จำปา และกล้วยไม้กระถาง ตามลำดับ

กล้วยไม้ (ตัดดอกและไม้กระถาง) มีพื้นที่เพาะปลูกลดลงมากถึง 2,443 ไร่ แหล่งผลิตที่สำคัญอยู่ในภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดนครปฐม สมุทรสาคร และกรุงเทพฯ รองลงมา ได้แก่ มะลิ (เด็ดดอก) ลดลง 1,532 ไร่ แตกต่างจากบัวหลวงที่เพิ่มขึ้น 321 ไร่ ซึ่งทั้งสองชนิดปลูกมากที่นครสวรรค์ นครปฐม นนทบุรี และสุพรรณบุรี จำปี-จำปา ดอกกรัก และสับปะรดประดับ ลดลง 846 63 และ 2 ไร่ ตามลำดับ ส่วนไม้ชูดล้อมอื่น ๆ และเตยมีพื้นที่การผลิตเพิ่มขึ้น 117 และ 188 ไร่ ตามลำดับ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 พื้นที่การผลิตไม้ดอกไม้ประดับที่สำคัญของประเทศไทยในเดือนมกราคม ถึง มีนาคม ปี 2563 และปี 2562

รายการ	พื้นที่ที่ปลูก (ไร่) ม.ค. - มี.ค.		
	ปี 2563	ปี 2562	ผลต่าง
กล้วยไม้ตัดดอกเมืองร้อน	20,878	23,206	- 2,328
มะลิ (เด็ดดอก)	7,064	8,596	- 1,532
บัวหลวง	6,489	6,168	321
ดอกกรัก	4,963	5,026	- 63
สับปะรดประดับ	4,343	4,345	- 2
ไม้ชูดล้อมอื่น ๆ	3,253	3,136	117
เตย	2,430	2,242	188
ไม้ประดับกระถางอื่น ๆ	2,238	2,122	116
จำปี-จำปา	1,625	2,471	- 846
กล้วยไม้กระถาง	1,492	1,610	- 118
อื่นๆ รวม 55 ชนิด (พื้นที่ปลูก > 1,400 ไร่)	7,821	11,003	- 3,182
ไม้ดอกไม้ประดับทั้งหมด	54,774	58,920	- 4,146

ที่มา : ระบบสารสนเทศการผลิตทางการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร

เนื่องจากกิจการต่าง ๆ ซึ่งใช้กล้วยไม้และไม้ดอกไม้ประดับในการประดับตกแต่ง เช่น โรงแรม ร้านอาหาร การจัดประชุมหรือสัมมนาปิดตัวหรือลดจำนวนลงมาก ตลอดจนการเลิกจ้างแรงงานในระดับต่าง ๆ ทำให้กำลังซื้อของผู้บริโภคลดลง เมื่อเกิดการประกาศฉุกเฉินทั้งประเทศตั้งแต่ปลายเดือน มีนาคม ยิ่งส่งผลกระทบเป็นวงกว้างจากมาตรการจำกัดต่าง ๆ จนทำให้กำลังซื้อภายในประเทศหายไป การผลิตและจำหน่ายกล้วยไม้และไม้ดอกไม้ประดับส่วนใหญ่จึงต้องลดพื้นที่การผลิตโดยปริยาย คงมีเพียงไม้ประดับบางชนิด เช่น กระบองเพชรหรือไม้อวบน้ำที่ยังมีการเติบโตได้ เพราะมีขนาดเล็กขนส่งง่าย ราคาไม่แพง และปรับเปลี่ยนวิธีจำหน่ายเป็นแบบออนไลน์

การส่งออกและนำเข้ากล้วยไม้

กล้วยไม้เมืองร้อนของประเทศไทยมีการส่งออกมานานมากกว่า 50 ปี โดยกล้วยไม้ที่มีการส่งออกมาก ได้แก่ กล้วยไม้สกุลหวาย มอคคารา อแรนด้า และแวนด้า กล้วยไม้ตัดดอกที่ผลิตเพื่อการส่งออกได้รับผลกระทบทันทีจากการชะลอหรือยกเลิกคำสั่งซื้อจากต่างประเทศที่เกิดการระบาด โดยเฉพาะจากประเทศคู่ค้าที่สำคัญ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น เวียดนาม จีนและอิตาลี

¹ สถาบันวิจัยพืชสวน กรมวิชาการเกษตร เผยแพร่ พฤษภาคม 2563

มูลค่าการส่งออกเปรียบเทียบในช่วงเดือนมกราคม ถึง มีนาคม ระหว่างปี 2563 กับปี 2562 พบว่า กล้วยไม้ตัดดอกลดเหลือ 440.51 ล้านบาท (ลดลง 18.75 %) ต้นกล้า 14.66 ล้านบาท (ลดลง 45.90 %) ส่วนกิ่งชำไม่มีราก กิ่งชำมีรากและต้นกล้วยไม้รวมลดเหลือ 86.26 ล้านบาท (ลดลง 18.61 %) ซึ่งกล้วยไม้มีมูลค่าการส่งออกรวมเหลือ 541.43 ล้านบาท (ลดลง 19.82 %) (ตารางที่ 2) โดยเฉพาะเดือน มีนาคมเป็นเดือนที่มีการลดลงของมูลค่ารวมมากกว่า 40 เปอร์เซ็นต์

ปัญหาหลักเกิดจากมาตรการจำกัดการเข้า-ออกประเทศคู่ค้าและประเทศไทย ซึ่งมีการลดจำนวนเที่ยวบินโดยสารและงดบินในที่สุด ตลอดจนมีค่าระวางที่เพิ่มสูงขึ้น การเปลี่ยนวิธีขนส่งไปทางบกสามารถทำได้ในบางประเทศ เช่น จีน มีข้อจำกัดและต้นทุนสูง เนื่องจากต้องเปลี่ยนรถขน เปลี่ยนหัวลาก และทำความสะอาด เป็นต้น

ประเทศไทยมีการนำเข้ากล้วยไม้เช่นกัน แต่มีมูลค่าเพียงเล็กน้อยมูลค่าโดยรวมเพียง 4.10 ล้านบาท (ลดลง 7.24 %) โดยมีการนำเข้ากล้วยไม้ตัดดอกและต้นกล้วยไม้มูลค่า 1.65 และ 2.28 ล้านบาท ตามลำดับ ส่วนกิ่งชำไม่มีราก กิ่งชำมีราก และต้นกล้วยไม้มีมูลค่าเพียง 0.16 ล้านบาท ในช่วงที่ผ่านมาการนำเข้าต้นกล้าเพิ่มขึ้นจากเดิมเล็กน้อย 13.43 เปอร์เซ็นต์ (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 มูลค่าการส่งออกและนำเข้ากล้วยไม้ ในเดือนมกราคม ถึง มีนาคมปี 2563 และปี 2562

กล้วยไม้	ส่งออก ม.ค.-มี.ค. (ล้านบาท)			นำเข้า ม.ค.-มี.ค. (ล้านบาท)		
	2563	2562	ผลต่าง (%)	2563	2562	ผลต่าง (%)
ตัดดอก	440.51	542.15	- 18.75	1.65	2.03	- 18.72
ต้นกล้า	14.66	27.10	- 45.90	2.28	2.01	13.43
อื่นๆ ^{1/}	86.26	105.98	- 18.61	0.16	0.39	- 58.97
รวม	541.43	675.23	- 19.82	4.10	4.42	- 7.24

^{1/} อื่นๆ หมายถึง กิ่งชำไม่มีราก กิ่งชำมีราก และต้นกล้วยไม้

การส่งออกและนำเข้าไม้ดอกไม้ประดับ

การส่งออกและนำเข้าไม้ดอกไม้ประดับมีมูลค่าใกล้เคียงกัน แต่มีความแตกต่างของชนิดของไม้ดอกไม้ประดับ การส่งออกภาพรวมในช่วง มกราคม ถึง มีนาคม ปี 2563 มีมูลค่า 285.43 ล้านบาท เพิ่มขึ้น 19.56 เปอร์เซ็นต์ เมื่อเทียบกับช่วงเดียวกันในปี 2562 ไม้ประดับ ไม้ใบ กิ่งไม้และอื่น ๆ เมล็ดไม้ดอก และหัวพันธุ์ปทุมมา มีมูลค่าการส่งออก 135.93 71.77 66.66 และ 9.07 ล้านบาท ตามลำดับ ทั้งหมดดังกล่าวยกเว้น ไม้ประดับ มีการส่งออกเพิ่มขึ้น เมล็ดไม้ดอกและหัวพันธุ์ปทุมมาไม่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์นี้ เพราะมูลค่าการส่งออกมีการเติบโตอย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะเมล็ดไม้ดอก

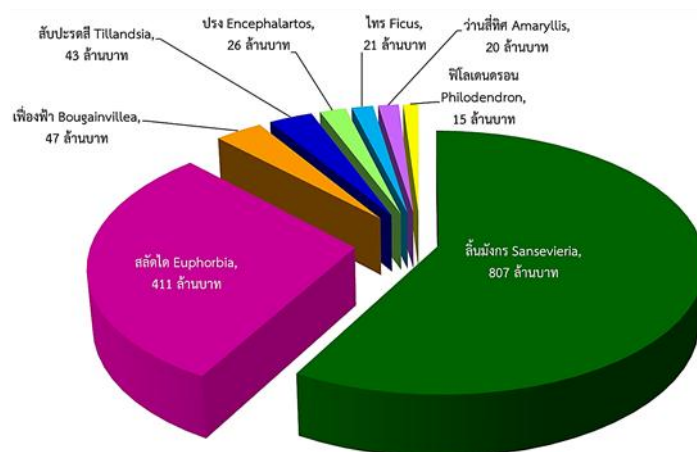
มีการเติบโตมูลค่าการส่งออกเพิ่มขึ้นมากเกือบสามเท่าตัว ขณะที่ไม้ประดับมีมูลค่าการส่งออกลดลงเล็กน้อย 1.68 เปอร์เซ็นต์ (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 มูลค่าการส่งออกและนำเข้าไม้ดอกไม้ประดับ ระหว่างเดือนมกราคม ถึง มีนาคม ปี 2563 และปี 2562

ไม้ดอก/ ไม้ประดับ	ส่งออก ม.ค.-มี.ค. (ล้านบาท)			นำเข้า ม.ค.-มี.ค. (ล้านบาท)		
	2563	2562	ผลต่าง (%)	2563	2562	ผลต่าง (%)
ไม้ตัดดอก						
- คาร์เนชั่น	0	0	*	32.02	32.14	- 0.37
- เบญจมาศ	0.07	0.77	- 90.91	72.20	70.44	2.50
- ลิลลี่	0	0	*	38.88	39.87	- 2.48
- กุหลาบ	1.38	1.64	- 15.85	39.75	39.06	1.77
กิ่งชำกุหลาบ	0.03	0.15	- 80.00	1.35	0.15	*
ไม้ประดับ	135.93	138.25	- 1.68	41.03	28.86	42.17
ไม้ใบ กิ่งไม้และอื่นๆ	71.77	67.84	5.79	6.69	5.98	11.87
เมล็ดไม้ดอก	66.66	23.73	*	8.02	13.33	- 39.83
หัวพันธุ์ปทุมมา						
- ไม้งอก	9.07	6.36	42.61	0.06	0	*
- งอกหรือมีดอก	0.52	0.01	*	0.08	0	*
รวม	285.43	238.74	19.56	240.08	229.83	4.46

* ไม่มีหรือมีการส่งออก/นำเข้าน้อยมาก จึงไม่นำมาเปรียบเทียบเป็นเปอร์เซ็นต์

สำหรับไม้ดอกไม้ประดับที่มีการส่งออกและได้รับรองสุขอนามัย จากสำนักควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร กรมวิชาการเกษตร ในปี 2561 มีมูลค่าการส่งออกถึง 1,865 ล้านบาท ชนิดที่มีความสำคัญ ได้แก่ วงศ์ลิ้นมังกร (Sansevieria) วงศ์สลัดได(Euphorbiaceae) เฟื่องฟ้า(Bougainvillea) สับปะรดสี (Tillandsia) ปรง(Encephalatos) ไทร (Ficus) ว่านสี่ทิศ (Amaryllis) และ พิไลเดนดรอน (Philodendron) (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 มูลค่าการส่งออกไม้ดอกไม้ประดับที่ได้ขอใบรับรองสุขอนามัย จากสำนักควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร กรมวิชาการเกษตร ในปี 2561

การนำเข้าของไม้ดอกไม้ประดับ ส่วนใหญ่เป็นการนำเข้าไม้ตัดดอกเมืองหนาวที่ประเทศผลิตได้ไม่เพียงพอหรือมีคุณภาพต่ำกว่าการนำเข้า คาร์เนชั่น เบญจมาศ ลิลลี่ และกุหลาบ มีมูลค่านำเข้า 32.02 72.20 38.88 และ 39.75 เมื่อเปรียบเทียบกับปี 2562 ในช่วงเดียวกัน ทั้งหมดมีการนำเข้าเพิ่มหรือลดลงเพียงเล็กน้อยแตกต่างกันตามชนิดของพืช ขณะที่ไม้ประดับมีมูลค่าการนำเข้าสูงถึง 41.03 ล้านบาท (เพิ่มขึ้น 42.17 %) ส่วนไม้ใบ กิ่งไม้และอื่น ๆ มีการนำเข้า 6.69 ล้านบาท (เพิ่มขึ้น 11.87 %) (ตารางที่ 3) ซึ่งเป็นระยะที่การระบาดของโรคภายในประเทศยังไม่แพร่กระจายเป็นวงกว้าง ผู้บริโภคภายในประเทศส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ แต่ในเดือนมีนาคมเริ่มมีการนำเข้าหลายรายการลดลง ดังนั้นแนวโน้มต่อไปจึงน่าจะมีมูลค่าการนำเข้าลดลงอีก

แนวทางการปรับตัวของเกษตรกร

กล้วยไม้

กล้วยไม้ โดยเฉพาะกล้วยไม้ตัดดอกได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ดังกล่าวอย่างมาก จำเป็นต้องมีการปรับตัวเพื่อแก้ไขหรือรองรับสถานการณ์เฉพาะหน้าและในระยะยาว ในเบื้องต้นจำเป็นต้องตัดผลผลิตส่วนเกินและทำลายทิ้ง ดูแลรักษาต้นกล้วยไม้เท่าที่จำเป็นเพื่อลดภาระค่าใช้จ่าย รวมทั้งการหาตลาดรองรับภายในประเทศหากสถานการณ์เริ่มคลี่คลาย ซึ่งจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแปลงวิธีจัดจำหน่ายและขนส่งใหม่ เช่น การจำหน่ายผ่านระบบออนไลน์ (ภาพที่ 2) และการจัดส่งทางไปรษณีย์/บริษัทขนส่ง

ภาพที่ 2 การจำหน่ายกล้วยไม้ผ่านระบบออนไลน์

สำหรับระยะยาวเกษตรกรควรรื้อต้นเก่าทิ้ง และทยอยปลูกใหม่ตามสถานการณ์การระบาดของโรคของประเทศคู่ค้าที่สำคัญ รวมทั้งตลาดภายในประเทศ เตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ เช่น ปรับปรุงสภาพโรงเรือน ศึกษาและปรับเปลี่ยนระบบการผลิตเป็นแบบแม่นยำสูง (precision farming) เพื่อลดการใช้แรงงานและสารเคมีทางการเกษตร การแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าของผลผลิตในกล้วยไม้ สมุนไพร การปรับเปลี่ยนรูปแบบของสินค้าและช่องทางการจัดจำหน่าย รวมทั้งการหาแนวทางเปิดตลาดคู่ค้าใหม่ เป็นต้น

ไม้ดอกไม้ประดับ

แม้ว่าตลาดไม้ดอกไม้ประดับจะได้รับผลกระทบไม่มากในช่วงที่ผ่านมา แต่จำเป็นต้องมีการปรับตัวรองรับสถานการณ์ในระยะยาวด้วยเช่นกัน จึงควรติดตามสถานการณ์อย่างใกล้ชิด ไม้ดอกไม้ประดับขนาดเล็ก เช่น กระบองเพชร ไม้อวบน้ำ สับปะรดประดับ (ภาพที่ 3) ไม่ได้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ดังกล่าว และยังสามารถเจริญเติบโตได้ในช่วงที่ผ่านมา ส่วนหนึ่งเกิดจากการปรับเปลี่ยนวิธีการจำหน่าย และลักษณะของพืชสามารถจัดส่งได้ทางไปรษณีย์หรือการขนส่งอื่นๆ เช่นเดียวกับพืชล้มลุกหรือพืชที่ขยายพันธุ์ง่าย พืชเหล่านี้ควรมีการบริหารจัดการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด

ส่วนไม้ตัดดอก ไม้อายุยาว และไม้ชุดล้อม ควรดูแลรักษาเท่าที่จำเป็น เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายและลดภาระค่าใช้จ่าย ควรเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ เช่นเดียวกับกล้วยไม้ ขณะที่เมล็ดพันธุ์ไม้ดอกและหัวพันธุ์ปทุมมา ซึ่งมีการส่งออกเพิ่มมากขึ้น ควรมีการปรับปรุงพันธุ์ใหม่รองรับความต้องการของตลาดในระยะยาว

ภาพที่ 3 ไม้อวบน้ำและสับปะรดประดับ

สรุป

การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ยังคงมีการแพร่กระจายไปอย่างกว้างขวาง แต่เริ่มสามารถควบคุมการแพร่ระบาดได้ในบางประเทศ ซึ่งคาดว่า การระบาดจะสงบลงได้ภายในระยะเวลาอย่างน้อย 1-2 ปี พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนและสังคมจนกลายเป็น ความปกติใหม่ (new normal) ซึ่งจะกระทบกับการบริโภคกล้วยไม้ ไม้ดอกไม้ประดับในทุกระดับ

การผลิตและการตลาดจำเป็นต้องมีปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ เช่น ผลิตโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสมในการลดต้นทุนการผลิต การเพิ่มคุณภาพของสินค้าหรือเพิ่มมูลค่าด้วยแปรรูป เกษตรกรควรมีการผลิตพืชที่มีหลากหลาย เพื่อกระจายความเสี่ยง ตลอดจนการสร้างสรรคผลิตภัณฑ์หรือบริการใหม่ เช่น การสร้างกิจกรรมออนไลน์เกี่ยวกับแข่งขัน การประกวด การดูแลรักษากล้วยไม้ ไม้ดอกไม้ประดับ การเช่าและให้บริการดูแลรักษาวิธีการจัดจำหน่ายและขนส่งสินค้า เป็นต้น